De S. Hermete martyre videat Lector 3 Maij. in Martyrio S. Alexandri Papæ, &c.

AN.390. *Possidonio.

VITA S. AVGVSTINI EPISCOPI PRÆSTANTISSIMI ECCLESIÆ DOCTORIS, EDITA A*POSSIDIO, PRIMVM EIVS discipulo, postea Episcopo Calamensi.

INSPIRANTE rerum omnium factore & gubernatore Deo, mei memor propositi, quo per gratiam Saluatoris omnipotenti, ac diuinæ Trinitati per fidem seruire decreui, & antea in vita laicorum, & nunc in officio Episcopotum: studens ex qualicunque accepto ingenio & sermone ædificationi prodesse sanctæ ac veræ Christi Domini catholicæ Ecclesiæ, de vita ac moribus prædestinati & suo tempore præsentati sacerdotis optimi Augustini, quæ in eodem vidi, ab eodemque audiui, minime reticere debeo. Id enim etiam ante nos factitatum fuisse à religiosissimis sanctæ matris Ecclesiæ Catholicæ viris, legimus & comperimus: qui diuino afflati spiritu, sermone proprio atque stylo, & auribus & oculis scire volentium, dicendo & scribendo, similia studiosorum notitiæ intulerunt, quales quantique viri sancti ex communi Domini gratia in rebus humanis & viuere, & vsque in finem obitus perseuerare meruerunt. Idcirco ipse quoque dispensatorum omnium minimus, fide non ficta, qua Domino dominantium omnibusque bonis seruiendum & placendum est fidelibus, de prædicti venerabilis exortu viri & procursu & vitæ fine, quæ per eum didici & expertus sum, quam plurimis annis eius inhærens charitati, vt Dominus donauerit, explicandum suscipio. Verum summam quæso maiestatem, quô munus huiusmodi à me arreptum ita geram & peragam, vt nec patris luminum offendam veritatem, nec bonorum ecclesiæ filiorum vlla ex parte fraudare videar charitatem. Nec attingam ea omnia insinuare, quæ idem beatissimus Augustinus in suis Confessionum libris de semetipso, qualis ante perceptam gratiam fuerit, qualisque iam sumpta viueret, designauit. Hoc autem facere voluit, vt ait Apostolus: ne de se quisquam hominum supra, quam se esset nouerat, aut iam de se auditum fuisset, crederet vel putaret, humilitatis sanctæ more vtens, & iam nullum fallens: sed laudem non suam, sed sui Domini, de propria liberatione ac munere quærens ex iis videlicet, quæ iam perceperat, & fraternas preces poscens de iis, quæ accipere cupiebat. Sacramentum igitur Regis, vt Angelica authoritate prolatum est, bonum est abscondere: opera autem Domini reuelare & confiteri, honorificum est.

Prol.

Iacob. 1.

2. Cor. 12.

Tob. 18.

AVG. 28. Patria & parentes S. Augustini. Natus est ann. 355.

IGITVR beatissimus Augustinus ex prouincia Aphricana ciuitate Thagastensi, de numero curialium, parentibus honestis & Christianis progenitus erat, alitusque ac nutritus eorum cura ac diligentia impensisque, sæcularibus quoque literis eruditus apprime, omnibus videlicet disciplinis imbutus, quas liberales vocant. Nam & Grammaticam prius in sua ciuitate, & Rhetoricam in Aphricæ capite Carthagine postea docuit. Consequenti etiam tempore trans mare in vrbe Roma, & apud Mediolanum, vbi tunc temporis Imperatoris Valentiniani minoris comitatus fuerat constitutus. In qua vrbe tunc Episcopatum administrabat, acceptissimus Deo, & in optimis viris præclarissimus sacerdos Ambrosius. Huius interea verbi Dei prædicatoris frequentissimis in ecclesia disputationibus adstans in populo, intendebat suspensus atque affixus. Verum aliquando Manichæorum apud Carthaginem adolescens fuerat errore seductus: & ideo cæteris suspensior aderat, ne quid vel pro ipsa, vel contra ipsam hæresim diceretur. Sed præuenit Dei liberatoris clementia, sui sacerdotis Ambrosij cor pertractantis, vt contra illum errorem incidentes leges solueretur quæstiones, atque ita edoctus sensim atque paulatim, hæresis illa miseratione diuina eius ex animo pulsa est. Protinusque in fide catholica confirmatus, proficiendi in religione eidem amoris ardor tantus innatus est, vt propinquantibus diebus sanctis Paschæ salutis aquam perciperet. Et factum est, diuina præstante opitulatione, vt per illum talem ac tantum antistitem Ambrosium, & doctrinam salutarem Ecclesiæ catholicæ, & diuina perciperet sacramenta.

I.

S. Ambrosij encomion.

Augustinus Manichæus

Baptizatur ab Ambrosio An. 388.

MOXQVE ex intimis cordis medullis ad Deum conuersus, spem omnem, quam habebat in sæculo, deseruit, iam non vxorem, non filios carnis, non diuitias, non honores sæculi quærens: sed soli Deo cum suis seruire statuit, & in illo & ex illo pusillo grege esse studens, quem Dominus alloquitur, dicens: Nolite timere pusillus grex: quoniam complacuit patri vestro vobis dare regnum: Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam: Facite vobis sacculos non veterascentes, thesauros non deficientes in cælis. Et illud quod iterum dicit Dominus, idem vir sanctus facere cupiens: Si vis esse perfectus, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis, & veni, sequere me: Et sic super fidei fundamentum ædificare desiderans, non ligna, fœnum, stipulam, sed aurum, argentum & lapides preciosos. Et erat tunc annis maior triginta, sola superstite matre, nomine Monica, sibique adhærente, & de suscepto eius proposito seruiendi Dei amplius, quam de carnis nepotibus exultante. Nam eius pater Patritius dictus antea defunctus erat. Renunciauit etiam scholasticis, quos Rhetoricen docebat, vt sibi magistrum alium prouiderent, eô quod seruire Deo ipse decreuisset.

II.

Mira conuersio.

Luc. 12.

Matth. 19.

1. Cor. 3.

AC placuit ei, percepta baptismi gratia, cum aliis ciuibus & amicis suis, Deo pariter seruientibus ad Aphricam & propriam domum agrosque remeare. Ad quos veniens, & in quibus constitutus ferme triennio, & à se iam alienatis curis sæcularibus, cum iis, qui eidem adhærebant, Deo viuebat: ieiuniis, orationibus, bonisque operibus vacans, atque in lege Domini meditans die ac nocte. Et de iis, quæ sibi Deus cogitanti atque oranti intellecta reuelabat, & præsentes & absentes sermonibus ac libris docebat. Contigit forte eodem tempore, vt quidam ex iis, quos dicunt Agentes in rebus, apud Hipponem regium constitutus, bene Christianus Deumque timens, comperta eius bona fama atque doctrina desideraret atque optaret eum videre, promittens se posse mundi huius omnes contemnere cupiditates atque illecebras, si aliquando ex eius ore Dei verbum audire meruisset. Quod cum ad se fideli fuisset relatione delatum, liberare animam cupiens ab huius vitæ periculis, morteque æterna, ad memoratam vltro atque confestim venit ciuitatem, & hominem visum allocutus frequentius atque exhortatus est, quantum Deus donabat, vt quod Deo vouerat, redderet. Hæc se ille facturum de die in diem pollicebatur, nec tamen in eius tunc hoc impleuit præsentia. Sed vacuum vtique & inane esse non potuit, quod per tale vas mundum, in honorem vtile Domino, ad omne opus bonum paratum, in omni loco diuina gerebat prouidentia.

III.

Proficiscitur in patriâ vbi ieiuniis, orationib*, ac piis vacabat operib*.

Eius studiũ in lucrãdis animis.

EODEM itaque tempore in ecclesia Hipponensi catholica, Valerius sanctus Episcopatum gerebat. Qui cum, flagitante ecclesiastica necessitate, de prouidendo, & ornando presbytero ciuitatis Dei plebem alloqueretur, & exhortaretur: iam scientes catholici sancti Augustini propositum & doctrinam, manu iniecta, quoniam & idem in populo securus & ignarus, quid futurum esset, aufugabat, tenuerunt. Solebat autem laicus, vt nobis dicebat, ab eis tenutum ecclesiis,

IV.

Valerius Episcopus Hipponen.

ecclesiis, quæ non haberent Episcopos, suam abstinere præsentiam. Eum ergo tenuerunt, & vt in talibus consuetum est, Episcopo ordinandum intulerunt, omnibus id vno consensu & desiderio fieri perficique petentibus, magnoque studio & clamore flagitantibus. vbertim eo flente: nonnullis quidem lachrymas eius, vt nobis retulit, tunc superbe interpretantibus. & tanquam eum consolantibus ac dicentibus, quia locus presbyteri, licet ipse maiore dignus esset, appropinquaret tamen Episcopatui. Cum ille homo Dei, vt nobis retulit, maiori consideratione intelligeret & gemeret, quam multa & quam magna suæ vitæ pericula de regimine & gubernatione ecclesiæ impendere aciam hinc prouenire spectaret, atque ideo fleret, Eorum ergo, vt voluerunt, completum est desiderium. Ordinatur presbyter S. Augustinus An 391.

V. FACTVS ergo presbyter, monasterium intra ecclesiam mox instituit, & cum Dei seruis viuere cœpit secundum modum & regulam, sub sanctis Apostolis constitutam: Maxime, vt nemo quicquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia, & distribueretur vnicuique, prout cuique opus erat: quod iam ipse prior fecerat, dum de transmarinis ad sua remeasset. Sanctus vero Valerius ordinator eius, vt erat vir pius & Deum timens, exultabat & Deo gratias agebat, suas exauditas à Domino fuisse preces: quas se frequentissime fudisse narrabat; scilicet vt sibi diuinitus homo concederetur talis, qui posset verbo Dei doctrina salubri, Ecclesiam Dei ædificare: cui rei se homo natura Græcus minusque Latina lingua & literis instructus, minus vtilem peruidebat. Et eidem presbytero potestatem dedit coram se in ecclesia Euangelium prædicand, ac frequentissime tractandi, contra vsum quidem & consuetudinem Aphricanarum ecclesiarum. Vnde etiam ei nonnulli Episcopi detrahebant. Sed ille vir venerabilis ac prouidus, in Orientalibus ecclesiis id ex more fieri sciens, vtilitati ecclesiæ consulens, obtrectatorum non curabat linguas, dummodo facilitaretur à presbytero, quod à se Episcopo impleri minime posse cernebat. Vnde accensa & ardens, eleuata super candelabrum lucerna, omnibus qui in domo erant, lucebat. Et postea currente & volante huiusmodi fama, bono præcedente exemplo, accepta ab Episcopis potestate, presbyteri nonnulli coram Episcopis, populis tractare cœperunt verbum Dei. Construit monasterium in quo secundum Regulam Apostolicam ab eo conscriptam monachos viuere voluit. Hoc monasterium in horto condidit sibi à Valerio doron. an 391.

Matt. 5 Luc. 8.

nato: factus vero Episcopus secundum condidit intra Ecclesiam, Vide Ba

VI. SANE tunc in illa Hipponensi vrbe Manichæorum pestilentia quamplurimos ciues vel peregrinos infecerat & penetrauerat, seducente & decipiente eiusdem hæresis quodam presbytero, nomine Fortunato, ibidem conuersante atque manente. Interea Hipponenses ciues vel peregrini Christiani, tam catholici, quam etiam Donatistæ, adeunt Augustinum presbyterum, ac deposcunt, vt illum hominem Manichæorum presbyterum, quem doctum credebant, videret, & cum eodem de lege tractaret. Quod idem, vt scriptum est, paratus ad *responsionem omni poscenti se rationem de fide & spe, quæ in Deum est, potensque exhortari in doctrina sana, & contradicentes redarguere, minime renuit: sed vtrum etiam ille hoc fieri vellet sciscitatus est. At illi confestim ad ipsum Fortunatum id detulerunt, petentes & exhortantes ac flagitantes, quod id minime recusaret. Sane quoniam idem Fortunatus iam apud Carthaginem sanctum nouerat Augustinum, adhuc in eodem secum errore constitutum, cum eodem congredi pauitabat. Veruntamen suorum maxime instantia coactus ac verecundatus, promisit cominus se esse venturum, certamenque disputandi subiturum. Vnde condicto die & loco, conuenerunt in vnum, concurrentibus quamplurimis studiosis turbisque curiosis: & apertis notariorum tabulis, disputatio cœpta primo, & secundo finita est die. In qua ille Manichæus præceptor, vt gestorum continet fides, nec Catholicam assertionem potuit euacuare, nec Manichæorum sectam subnixa veritate valuit comprobare: sed deficiens respon one, vltima collaturum se cum suis maioribus ea, quæ refellere non potuit, prosecutus est, & si sibi forte de his satis minime fecissent, sæ animæ consulturum: atque ita ab omnibus apud quos magnus & doctus videbatur, nihil valuisse in suæ sectæ assertione iudicatus est. Qua ille confusione affectus, & sequenti tempore de Hipponensi ciuitate profectus, ad eandem amplius non remeauit. Ac sic per memoratum Dei hominem omnium cordibus, vel qui aderant, vel qui absentes illa, quæ gesta sunt, cognouerant, error ille ablatus, catholica est intimata ac comperta syncera religio. Fortunatus presbyter Manichæus 1. Petr 3. Tit. 1. Disputat cũ Fortunata Augustinus Ann. 392. Cõfusione affectus Fortunatus abit.

VII. ET docebat ac prædicabat ille priuatim & publice, in domo & in ecclesia salutis verbum cum omni fiducia aduersus Aphricanas hæreses, maximeque contra Donatistas, Manichæos & Pelagianos, libris confectis, ac repetitis sermonibus, ineffabiliter admirantibus Christianis & collætantibus, & hoc ipsum, vbi poterant, non tacentibus, sed diffamantibus. Sicque, adiuuante Domino, leuare in Aphrica Ecclesia Catholica exorsa est caput, quæ multo tempore illic conualescentibus hæreticis, præcipueque rebaptizante Donati parte maiorem multitudinem Aphrorum, seducta & oppressa iacebat. Libros vero eiusdem siue tractatus, mirabili Dei gratia procedentes ac profluentes, instructos omni rationis copia, atque authoritate sanctarum scripturarum, ipsi quoque hæretici concurrentes, cum Catholicis ingenti ardore audiebant: & quisquis, vt voluit & potuit, notarios adhibens, etiam ea, quæ dicebantur, excepta describebat. Et inde iam per totum Aphricæ corpus præclara doctrina, odorque suauissimus Christi, diffusus & manifestatus est, congaudente, hoc quoque competto, Ecclesia Dei transmarina. Quoniam sicut dum patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: ita etiam cum glorificatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Per idem tempus coram Episcopis, hoc illi iubentibus, qui plenarium totius Aphricæ concilium Hippone agebant, de fide & symbolo presbyter adhuc Augustinus disputauit. Hæreticos egregiè cõfutat Augustinus. 1. Cor. 12. Hipponẽse Concilium, Ann 393.

VIII. ILLE vero beatus senex Valerius, cæteris hoc amplius exultans, & Deo gratias agens de concesso sibi speciali beneficio, metuere cœpit, vt est humanus animus, ne ab alia ecclesia sacerdos probatus ad Episcopatum quæreretur, & sibi auferretur. Nam & id prouenisset, nisi & hoc idem Episcopus cognito, ad locum secretum eum transire curâsset, occultatumque à quærentibus minime inueniri fecisset. Vnde amplius formidans idem venerabilis senex, & sciens se corpore & ætate infirmissimum, egit secretis literis apud Primatem Episcopum sedis Carthaginensis, allegans imbecillitatem corporis sui, ætatisque grauitatem, & obsecrans, vt Hipponensi Ecclesiæ ordinaretur Episcopus, qui suæ cathedræ non iam succederet, sed consacerdos accederet Augustinus. Quæ igitur beatus Valerius optauit & rogauit, satagens rescripto impetrauit. Post quam petitionem ad visitandum aduenientes ad Ecclesiam Hipponensem tunc Primate Numidiæ Megalio Calamensi Episcopo, Valerius Antistes Episcopis, qui forte tunc aderant, & Clericis omnibus Hipponensibus & vniuersæ plebi inopinatam cunctis suam insinuat tunc voluntatem: omnibusque audientibus & gratulantibus, atque id fieri perficique ingenti desiderio clamantibus, Episcopatum suscipere contra morem Ecclesiæ, suo viuente Episcopo, presbyter Augustinus recusabat. Dumque id fieri solere ab omnibus suaderetur, atque id ignaro transmarinis & Aphricanis Ecclesiæ exemplis probaretur, compulsus atque coactus succubuit, & Episcopatus curam & maioris loci ordinationem suscepit. Quod ipse postea fieri non debuisse, vt viuo suo Episcopo ordinaretur, & dixit & scripsit propter consilii vniuersalis vetitum, quod iam ordinatus didicit: nec, quod sibi factum esse doluit, aliis fieri voluit. Vnde etiam sategit, vt concilio constitueretur Episcoporum, ab ordinatoribus deberi ordinandis, vel ordinatis omnium statuta sacerdotum in notitiam esse deferenda. Attendes ãctum beati Valerii animum, qui Ecclesiæ saluti studens rogat Augustinum sui loco ordinari Episcopum. Cogitur esse Episcopus Valerio viuente Ann 395.

IX. ATQVE ita factum est, vt Episcopatu suscepto, multo instantius ac feruentius maiore authoritate, non in vna tantum regione, sed vbicunque rogatus venisset, verbum salutis æternæ alacriter ac suauiter, pullulante atque crescente Domini Ecclesia, prædicaret, paratus semper poscentibus reddere rationem de fide & spe, quæ in Deum est. Et eius dicta atque excepta, maxime Donatistæ in eadem Hipponensi vel vicina manentes ciuitate, ad suos Episcopos Pugna cum Donatistis.

Philip. 2. pos deferebant. Quæ cum audiſſent, & econtra forte aliquid dicerent, aut à ſuis refellebatur, aut eadem res ad ſanctũ Auguſtinum deferebatur: eaque comperta, patienter ac leniter, vt ſcriptum eſt, cum timore & tremore ſalutem omnium operabatur: Oſtendens, quod nihil illi refellere voluerint ac valuerint, quamque verum manifeſtumque ſit, quod Eccleſiæ Dei fides tenet & docet. Et hæc diebus ac noctibus ab eodem iugiter agebantur. Nam & epiſtolas priuatas ad quoſcunque eiuſdem erroris Epiſcopos, & eminentes ſcilicet laicos dedit, ratione reddita admonens atque exhortans, vt vel ab illa ſe prauitate corrigerent, vel certe ad diſputationem venirent. Illi vero cauſa diffidentiæ nihil vnquam reſcribere voluerunt: ſed irati furioſa loquebantur, atque ſeductorem deceptoremque animarum Auguſtinum eſſe, & priuatim & publice conclamabant, & velut lupum occidendum eſſe, in defenſionem gregis ſcilicet ſui, dicebant & tractabant, omniaque peccata à Deo indubitanter eſſe credendum poſſe dimitti iis, qui hoc facere ac perficere potuiſſent, nec Deum timentes, nec homines erubeſcentes. Et vt eorum cauſæ diffidentia cunctis innoteſceret, elaborauit: & publicis geſtis conuenti, non ſunt auſi conferre.

Circũcellio rum immanitas. HABEBANT etiam iidem Donatiſtæ per ſuas pene omnes eccleſias inauditum hominum genus, peruerſum ac X. violentum, velut ſub profeſſione continentium ambulantes, qui Circuncelliones dicebantur. Et erant in ingenti numero & turba per omnes fere Aphricanas regiones conſtituti. Qui malis imbuti doctoribus, audacia ſuperba & temeritate illicita, nec ſuis, nec alienis aliquando parcebant, contra ius fasque * in cauſis interdicentes hominibus: & niſi obediſſent, damnis graueiſſimis & cædibus afficiebant, armati diuerſis telis, bacchantes per agros villaſque vſque ad ſanguinis effuſionem accedere non metuentes. Sed dum verbum Dei ſedulo prædicaretur, & cum iis, qui oderant pacem, pacis ratio haberetur, illi pacem loquentem debellabant gratis. Cumque aduerſus eorum dogma veritas innoteſceret, qui volebant & poterant, ſeſe inde vel eripiebant, vel ſubducebant, & paci atque vnitati Eccleſiæ cum ſuis, quibus poterant, cohærebant. Vnde illi ſui erroris congregationem minui videntes, atque augmentis Eccleſiæ inuidentes, accenſi exardeſcebant ira graueiſſima, & intolerabiles perſecutiones vnitati Eccleſiæ compacti faciebant: ipſiſque ſacerdotibus catholicis & miniſtris aggreſſiones diurnas atque nocturnas, diteptioneſque rerum omnium viinferebant. Nam & multos Dei ſeruos cædibus debilitauerunt: aliquibus etiam calcem cum aceto in oculos miſerunt, alioſque occiderunt. Vnde etiam ſuis iidem Donatiſtæ rebaptizatores in odium veniebant.

* Incantis. Pſalm. 119. Sæuiunt in Eccleſiæ miniſtros Circũcelliones

Nota cũ S. Auguſtino in monaſterio viziſſe ſeruos Dei. PROFICIENTE vero doctrina diuina, ſub ſancto & cum ſancto Auguſtino in monaſterio Deo ſeruientes, Eccleſiæ Hipponenſi clerici ordinati cœperũt. Ac deinde innoteſcente & clareſcẽte de die in diẽ Eccleſiæ catholicæ prædicationis veritate, ſanctorumq; ſeruorũ Dei propoſito continentiæ & paupertate profunda, ex monaſterio, quod per illũ venerabilem virum & eſſe & creſcere cœperat, magno deſiderio poſcere atque accipere Epiſcopos & clericos pax Eccleſiæ atq; vnitas & cœpit primo, & poſtea conſecuta eſt. Nam ferme decem, quos ipſe noui, ſanctos ac venerabiles viros, continentes & doctiſſimos, beatus Auguſtinus diuerſis eccleſiis: nonnullis quoque eminentioribus, rogatus dedit. Similiterque & ipſi ex illorum ſanctorum propoſito venientes, Domini eccleſiis propagatis, & monaſteria inſtituerunt, & ſtudio creſcente ædificationis verbi Dei, cæteris eccleſiis promotos fratres ad ſuſcipiendum ſacerdotium præſtiterunt. Vnde per multos & in multis ſalubris fidei, ſpei, & charitatis Eccleſiæ innoteſcente doctrina, non ſolum per omnes Aphricanas partes, verumetiam in tranſmarinis & per libros editos, atque in Græcum ſermonem translatos, ab illo vno homine, & per illum multis, fauente Deo, multa innoteſcere meruerunt. Atque hinc, vt ſcriptum eſt, peccator videns irascebatur, dentibus ſuis frendebat & tabeſcebat: ſerui autem Chriſti, vt dictum eſt, cum iis, qui oderunt pacem, erant pacifici, & cum loquerentur, debellabantur gratis ab eis. XI.

Multi eiũ filij ad Epiſcopatum aſſumuntur

Pſalm. 111. Pſalm. 119.

Circũcelliones ei inſidiantur. ALIQVOTIES vero etiam vias armati iidem Circuncelliones contra famulum Dei Auguſtinum obſederunt, dũ XII. forte iret rogatus ad viſitandas, inſtruendaſque & exhortandas catholicas plebes: quodetiam ipſe frequentiſſime faciebat. Et aliquando contigit, vt illi ſuccenturiati hactenus perderent captonem: euenit enim, non prouidentia, ſed ductoris hominis errore, vt per aliam viam cum ſuis comitibus ſacerdos quo tendebat, S. Auguſtinus veniſſet, atque per hunc, poſtea cognouit errorem, per manus impias euaſiſſe. Et cum in omnibus liberatori Deo gratias egiſſet, illi omnino ſuo more nec laicis, nec clericis pepercerunt. ſicut publica teſtantur geſta. Interea ſilendum non eſt, quod ad laudem Dei per illius tam egregij in eccleſia virtutis ſtudium, domuſque Dei zelum, aduerſus prædictos rebaptizatores Donatiſtas geſtum & perfectum eſt. Cum forte vnus ex iis, quos de ſuo monaſterio & clero Epiſcopos eccleſiæ propagauerat, ad ſuam curam pertinentem Calamenſis eccleſiæ diœceſim viſitaret, vt quæ didicerat pro pace Eccleſiæ, contra illam hæreſim prædicaret: factum eſt, vt in medio itinere, cum eorum inſidias incurriſſet, ægre cum omnibus ſe comitantibus euaſerit, iniuria tamen, ablatis per vim iumentis aliiſque rebus grauiſſimè affectus. De qua re, nè pacis eccleſiæ amplius impediretur profectus, defenſor eccleſiæ inter leges non ſilnit, Et præceptus eſt Criſpinus, qui iiſdem Donatiſtis in Calamenſi ciuitate & regione Epiſcopus fuit, prædicator ſcilicet falſus, & multi temporis doctor, ad mulctam teneri auratiam publicis legibus contra hæreticos conſtitutam. Qui reſultans legibus, cum præſentatus apud Proconſulem ſe negaret hæreticum, oborta eſt neceſſitas, vt illi, recedente Eccleſiæ defenſore, à catholico Epiſcopo reſiſteretur, & conuinceretur, eum eſſe, quod ſe fuiſſe negauerat: Quoniam ſi à Catholico diſſimularetur, forte Catholicus Epiſcopus, qui erat hæreticus, crederetur, atque ita ex hac deſidia infirmis ſcandalum naſceretur. Et tunc memorabili Auguſtino antiſtite omnimodis inſtante, ad controuerſiam ambo ipſi Calamenſes Epiſcopi, Catholicus ſcilicet & hæreticus, venerunt, & de ipſa diuerſa communione tertio conflictu ſecum egerunt, magna populorum Chriſtianorum multitudine cauſæ exitum, & apud Carthaginem, & per totam Aphricam expectante: atque ille Criſpinus proconſulari & libellari ſententia eſt pronunciatus hæreticus: Proque illo apud cognitorem catholicus Epiſcopus interceſſit, ne auraria mulcta exigeretur, & ei beneficium eſt imperatum. Vnde cum ingratus ad piiſſimum principẽ prouocaſſet, ab Imperatore eſt reſponſum & conſequenter præceptum, nullo prorſus loco hæreticos Donatiſtas eſſe debere, & eos ad vim legum omnium, contra hæreticos latarum, vbique teneri debere. Ex quo & idem Criſpinus, & cæteri ſibi compares hæretici, præcepti ſunt denas auri libras fiſci iuribus inferre. Sed protinus opera data eſt per Catholicos Epiſcopos, præcipue per ſanctæ memoriæ Auguſtinum, vt illa omnium condemnatio, commemorati principis dimitteretur indulgentia. Et Domino adiuuante, perfectum eſt. Qua diligentia & ſancto ſtudio multum creuit ſancta Eccleſia.

Is fuit Poſſidius.

Criſpinus hæreticus confuſus ſuccumbit.

Et de his omnibus, pro pace Eccleſiæ geſtis, Auguſtino Dominus & hic palmam dedit, & apud ſe iuſtitiæ coronam ſeruauit: ac ſic magis magiſque iuuante Chriſto, de die in diem augebatur & multiplicabatur pacis vnitas, & Eccleſiæ Dei fraternitas. Et id maxime factum eſt poſt Collationem, quæ ab vniuerſis Epiſcopis Catholicis apud Carthaginem cum eiſdem Donatiſtarum Epiſcopis poſtmodum facta eſt, id iubente glorioſiſſimo & religioſiſſimo Imperatore Honorio: propter quod perficiendum, etiam à ſuo latere Tribunum Marcellinum ad Aphricam iudicem miſerat. In qua controuerſia illi omnimodis confutati, atque de errore à catholicis conuicti, ſententia iudicis notati ſunt, & poſt eorum appellationem, piiſſimi Regis reſponſo iuſte inter hæreticos condemnati ſunt. Ex qua ratione ſollto amplius eorum Epiſcopi, cum ſuis clericis & plebibus communicauerunt, & pacem tenentes Catholicam multas eorum, qui catholicam aſpernabantur fidem, perſecutiones, vſque ad membrorum amputationem & internecionem pertulerunt. Et totum illud bonum, vt dixi, per ſanctum illum hominem Auguſtinum, conſentientibus coepiſcopis & patiter ſatagentibus, & cœptum, & perfectum eſt. XIII.

Collatio Catholicorum cum Donatiſtis apud Carthaginẽ Ann. 411.

FORRO

XIV. PORRO autem quoniam post illam, quæ cum Donatistis facta est, Collationem, non defuerunt qui dicerent, permissos non fuisse eosdem Episcopos apud potestatem, quæ causam audiuit, dicere omnia pro suis partibus, quoniã cathol cæ communionis cognitor suæ fauebat Ecclesiæ: licet hoc deficientes & victi, ad excusationem iactarent: quãdoquidem & ante controuersiam iidem hæretici catholicæ communionis eundem esse nouerant, & cum ab eodem conuenirentur publicis gestis, quod ad Collationem occurrerent, se esse facturos prosecuti sunt. Poterant vtique suspectum eum habentes recusare congressum: tamen omnipotentis Dei præstitit auxilium, vt postea in Casareensi Mauritaniæ ciuitate constitutus venerabilis memoriæ Augustinus, quo eum venire cum aliis coepiscopis Sedis Apostolicæ literæ compulerunt, ob terminandas vidlicet alias Ecclesiæ necessitates: hac ergo occasione prouenit, vt Emeritum, eiusdem loci Donatistarum Episcopum, quem suæ sectæ præcipuum in illa Collatione habuerunt defensorẽ, videret, & cum eodem publice in ecclesia, populo adstante diuersæ communionis, ex hoc ipso disputaret, & prouocaret gestis Ecclesiasticis: vt quod forte, sicut dicebant, prosequi potuit in Collatione, & permissus non erat, in præsenti sine alicuius potestatis prohibitione aut potẽtia, securus dicere minimè dubitaret, & in sua ciuitate, suis omnibus præsentibus ciuibus, fiducialiter propriam deferre communionem non denegarer. Ille nec hac hortatione, nec suorũ parentum & ciuium instanti petitione id facere voluit, qui ei pollicebantur se ad eius redituros communionem, etiam cum discrimine patrimoniorum, salutisque suæ temporalis, si modo catholicam superaret assertionem. At ille amplius dicere illis gestis nihil voluit, nec valuit, nisi tantum. Iam illa, inquit, gesta continenter apud Carthaginem inter Episcopos confecta, vtrum vicerimus, an victi fuerimus. Et dum à notario alio loco, vt responderet admoneretur & reticeret, eius cunctis manifestata diffidentia, Ecclesiæ Dei augmenta ac firmamenta prouenerunt. Quisquis ergo diligentiam & operam beatissimæ memoriæ Augustini pro Ecclesiæ Dei statu cognoscere plenius voluerit, etiam illa percurrat gesta: & inueniet quæ vel qualia protulerit, quibus illum doctum, eloquentem & prædicatum hominem prouocârit, hortatusque fuerit, vt pro suæ defensione partis, quod vellet ediceret, illumque victum cognoscet.

Nota authoritatem Rõ. Pontificis

Emeritus hæreticus vincitur. Ann. 418.

XV. SCIO item non ego solus ipse Possidius præsul, qui vitam hanc conscribo, verum etiam alij fratres & conserui, qui nobiscum tunc intra Hipponensem ecclesiam cum eodem sancto viro viuebant, nobis pariter ad mensam constitutis eum dixisse: Aduertistis hodie in ecclesia meum sermonem, eiusque initium & finem contra meam consuetudinem processisse: quoniam non eam rem terminatam explicuerim, quam proposueram, sed pendentem reliquerim? Cui respondimus: Ita nos in tempore miratos fuisse & scimus, & recognoscimus. At ille: Credo, ait, quod fortè aliquẽ errantem in populo Dominus per nostram obliuionem & errorem doceri & curari voluerit in cuius manu sunt & nos & sermones nostri. Nam cum propositæ quæstionis latebras pertractarem, in alium sermonis excursum perrexi, atque ita non conclusa vel explicata quæstione, disputationem terminaui, magis aduersum Manichæorum errorem, vnde nihil dicere decreueram, disputans, quam de iis, quæ asserere proposueram. Et post hæc, nisi fallar, ecce alio die vel post biduum venit quidam, Firmus nomine, negociator, & intra monasterium sedente sancto Augustino coram nobis, ad pedes eius genibus prouolutus, sese iactauit, lachrymas fundens & rogans, vt pro suis delictis sacerdos cum suis Dominum deprecaretur, confitens quod Manichæorum sectam secutus fuisset, & in ea quamplurimis annis vixisset, & propterea pecuniam multam ipsis Manichæis, vel eis, quos dicunt electos, incassum erogâsset; ac se in Ecclesia per Dei misericordiam fuisse eius tractatibus nuper correctum, atque Catholicum factum. Quod & ipse venerabilis Augustinus, & nos, qui tunc aderamus, ab eodem diligenter inquirentes, ex quæ re potissimum, an illo tractatu sibi fuerit satisfactum, & referente eo, nobisque omnibus sermonis seriem recognoscentibus, profundum consilium Dei pro salute animarum admirantes & stupentes, glorificauimus sanctum eius nomen & benediximus: qui cum voluerit, & vnde voluerit, & quomodo voluerit, & per scientes, & per nescientes animarum operatur salutem. Ex eo ille homo proposito seruorum Dei adhærens, negociatoris dimisit actionem, & proficiens in Ecclesiæ membris, in alia regione ad presbyteri quoque Dei voluntate petitus & coactus officium accessit, tenens atque custodiens propositi sanctitatem: & forte adhuc vsque in rebus humanis viuit trans mare constitutus.

Possidius ille huius historiæ scriptor.

Manichæus conuertitur ex cõcione non sine miraculo.

XVI. APVD Carthaginem quoque dum per quendam domus regiæ procuratorem, nomine Vrsum, fidei catholicæ hominem, ad quosdam Manichæorum, quos electos vel electas dicunt, blasphemis operibus præsentes peruenireturr, atque ad ecclesiam ab eodem deducerentur, & perducerentur ab Episcopis, ad tabulas auditi sunt. Inter quos etiam sanctæ memoriæ Augustinus fuit, qui præ cæteris illam execrabilem sectam nouerat, & eorum prodens eiusmodi dãnabiles blasphemias, ex locis librorum, quos illi accipiunt Manichæi, vsque ad confessionem earundem blasphemiarum eos perduxit: & quæ inter se illi suo more malo indigna & turpia facere consueuerunt, à fœminarum illarum velut electarum proditione, illis ecclesiasticis gestis declaratum est. Atque ita pastorum diligentia Dominico gregi & augmentum accessit, & aduersus fures atque latrones defensio competens procurata est. Cum quodam etiam Felice de numero eorum, quos electos dicunt iidem Manichæi, quique Hipponem venerat, eundem seminaturus errorem, publice in Hipponensi ecclesia notatis excipientibus disputauit beatus Augustinus, populo adstante, & post secundã vel tertiam collationem ille Manichæus, frustrata vanitate & errore illius sectæ, ad nostram conuersus est fidem atque Ecclesiam, sicut eadem relecta docere potuit scriptura.

Anno 420.

Sanctus Augustinus Manichæos ad confessionẽ suarũ blasphemiarũ vsque perducit.

Felix manichæus conuertitur. Anno 404.

XVII. PRÆTEREA cum quodam etiam Pascentio, Comite domus regiæ, Arriano, qui per authoritatem suæ personæ fisci vehementissimus exactor, fidem Catholicam atrociter acriter oppugnabat, & quamplurimos sacerdotes Dei, simpliciori fide viuentes, dicacitate ac potestate exagitabat & perturbabat, præsentibus honoratis & nobilibus viris, apud Carthaginem ab illo prouocatus, coram contulit. Sed idem Hæreticus tabulas atque stylum, quod magister noster & ante congressum & in congressu instantissime fieri volebat, ne adesset omnimodo recusauit: & dum id pernegâsset, dicens quod legum metu publicarum periclitari tabulis scriptis nollet, interpositis stylo & tabulis: Augustinus Episcopus cum suis, qui aderant, consacerdotibus id placere videret, vt absque vlla scriptura priuatim disputarent, collationem suscepit, prædicens vt postmodum contigit, quod post solutum conuentum esse cuiquam posset liberum forte dicere, nullo scripturæ documento se dixisse, quod forte non dixerit, vel non dixisse, quod dixerit. Et sic miscuit cum eodem sermonem, atque asseruit quid crederet: & ab illo, quid teneret, audiuit, & vera ratione atque authoritate scripturarum probata docuit & ostendit nostræ fidei firmamenta: Illius autem asserta, nulla veritate, nulla scripturarum sanctarum authoritate suffulta docuit & frustrauit. Et vt à se inuicem partes digressæ sunt, ille magis magisque iratus & furens, mendacia multa pro fide sua falsa iactabat, victum esse à seipso proclamans, multorum ore laudatum Augustinum. Quæ cum illum venerabilem virum minime laterent, coactus est ad ipsum scribere Pascentium, propter illius metum omissis nominibus conferentium & in eis literis, quicquid inter partes dictum vel gestum fuerat, fideliter intimauit, ad ea, si negarentur probanda magnam testium habens copiam, clarissimos scilicet atque honorabiles, qui tunc aderant, viros. Atque ille ad duo sibi directa scripta, vnum vix reddidit rescriptum: in quo magis iniuriam facere, quam suæ sectæ rationem valuit declarare. Quod à volentibus & à valentibus legere comprobatur. Cum ipsorũ quoque Arrianorum Episcopo quodam Maximino, cum Gothis ad Aphricam veniente, apud Hipponem quampluribus volentibus atque petentibus, & præclaris interpositis viris, contulit, & quid singulæ asseruerint partes scriptum est. Quæ si studiosi diligenter legere voluerint, proculdubio indagabunt. & quid callida & irrationabilis hæresis

Pascentius Comes fidẽ catholicam oppugnat atrocissime circa 2,412.

Imprudens Pascentij mendaciũ.

Disputat cũ Maximino S. Augustinus.

ad seducendum & decipiendum profitetur, & quid Ecclesia catholica de diuina teneat & prædicet Trinitate. Sed quoniam ille hæreticus de Hippone rediens ad Carthaginem, de sua multa in collatione loquacitate victorem se de ipsa collatione recessisse iactauit, & mentitus est, quæ vtique non facile à diuinæ legis ignaris examinari & diiudicari possent: à venerabili viro Augustino sequenti tempore stylo, & illius totius collationis de singulis obiectis & responsis facta est recapitulatio: & quam nihil ille obiectis referre & responsis contradicere potuerit, nihilominus demonstratum est, additis supplementis, quæ in tempore collationis angusto cuncta inferri & scribi minime potuerunt. Id enim egerat nequitia hominis: vt sua nouissima prosecutione multum longissima, totum, quod remanserat, diei spatium occuparet.

ADVERSVS Pelagianistas quoque, nouos nostrorum temporum hæreticos & disputatores callidos, arte magis subtili noxia scribentes, & vbicunque potuerant, publice & per domos loquentes, per annos ferme decem laborauit, librorum multa condens & edens, & in ecclesia populis ex eodem errore frequentissime disputans. Et quoniam iidem peruersi Sedi Apostolicæ per suam ambitionem eandem perfidiam persuadere conabantur, instantissime etiam conciliis Africanis sanctorum Episcoporum gestum est, vt sancto Papæ vrbis Romæ, & prius venerabili Innocentio, & postea sancto Zozimo eius successori persuaderetur, quã illa secta à Catholica fide & ab omitenda & damnanda fuisset. At illi tantæ Sedis Antistites, suis diuersis temporibus eosdem notantes, atque à membris Ecclesiæ præcidentes, datis literis ad Africanas Orientis & Occidẽtis Ecclesias, eos anathematizandos, & deuitandos ab omnibus catholicis censuerunt. Et hoc tale de illis Ecclesiæ catholicæ prolatum iudicium, etiam piissimus Imperator Honorius audiens ac sequens, suis eos legibus damnatos inter hæreticos haberi debere constituit. Vnde nonnulli ex eis, ad sanctæ matris Ecclesiæ gremium, vnde resilierant, redierunt, & adhuc alij redeunt, innotescente & præualescente aduersus illum detestabilem errorem rectæ fidei veritate. Et erat ille memorabilis vir Augustinus, præcipuum Dominici corporis membrum, circa vniuersalis Ecclesiæ vtilitatem solicitus semper ac peruigil. Et illi diuinitus donatum est, vt de suorũ laborum fructu, etiam in hac vita gaudere prouenisset: prius quidem in Hipponensi Ecclesia & regione, cui maxime præsidebat, vnitate ac pace perfecta: deinde in aliis Aphricæ partibus, siue per seipsum, siue per alios, & quos ipse dederat sacerdotes pullulasse, & multiplicatam fuisse Domini Ecclesiam peruidens, illosque Manichæos, Donatistas, Pelagianistas & Paganos ex magna parte defecisse, & Ecclesiæ Dei sociatos esse congaudens. Profectibus quoque & studiis fauens erat & exultans bonorum omnium, indisciplinationem pie ac sancte tolerans fratrum, ingemiscensque de iniquitatibus malorum siue eorum, qui intra Ecclesiam, siue eorum, qui extra Ecclesiam sunt constituti, Dominicis, vt dixi, lucris semper gaudens, & damnis mœrens. Tanta autem ab eodem dictata & edita sunt, tantaque in Ecclesia disputata, excepta atque emendata, vel aduersus diuersos hæreticos conscripta, vel ex canonicis libris exposita ad ædificationem sanctorum Ecclesiæ filiorum, vt ea omnia vix quisquam studiosorum nosse & perlegere sufficiat. XIIX.

Pelagiani dãnantur à R. Pontifi. cibus.

Recipitur dictũ Pontificis ab Honorio Imperatore.

Magna scriptorum & operũ eius copia.

SECVNDVM Apostoli quoque sententiam, dicentis: Audet qui quam vestrũ aduersus alterum negocium habens, iudicari ab iniquis, & non apud sanctos? An nescitis, quia sancti mundũ iudicabunt? Et si in vobis iudicatur mundus, indigni estis iudiciorum minimorum? Nescitis quoniam Angelos iudicabimus, nedũ sæcularia? Secularia igitur iudicia si habueritis inter vos, eos qui contemptibiles sunt in Ecclesia, hos collocate ad iudicandum. Ad reuerentiam vobis loquor. Sic non est inter vos quisquam sapiens, qui possit inter fratrem suum diiudicare, sed frater cum fratre iudicio cõtendit, & hoc apud infideles? Interpellatus ergo beatus Augustinus à Christianis, vel à cuiuscunq; sectæ hominibus causas audiebat diligenter ac piè: cuiusdã viri sapiẽtis cognitã sententiã ante oculos habens, dicẽtis, se malle inter incognitos, quã inter amicos causas audire: eo quod de incognitis, pro quo arbitrata æquitate iudicaretur, amicũ posset acquirere: de amicis vero vnum esset, contra quem sententia profertetur, perditurus. Et eas aliquando vsque in horam refectionis, aliquando autem tota die ieiunans, semper tamen noscebat & dirimebat, intendens in eis Christianorum momenta animorum, quantum quisque vel in fide bonisque operibus proficeret, vel ab iis deficeret: atque compertis rerum opportunitatibus, diuinæ legis veritatẽ partes docebat, eamque illis inculcabat, & eos, qui adipiscerentur vitam æternam, edocebat & admonebat: nihil aliud quærens ab iis, quibus ad hoc vacabat, nisi tantum obedientiam & deuotionem Christianam, quæ & Deo debetur & hominibus: peccantes coram omnibus arguens, vt cæteri timorem haberent. Et faciebat hoc tanquam speculator à Domino constitutus domui Israel, prædicans verbum, atque instans opportune, importune; arguens, obsecrans, increpans, in omni longanimitate & doctrina, præcipueque operam dans instruere eos, qui essent idonei & alios docere. Rogatus quoque à nonnullis, in eorum temporalibus causis, epistolas ad diuersos dabat. Sed hanc suam à melioribus rebus occupationem tanquam angariam deputabat: suauem semper habens de iis, quæ Dei sunt, vel allocutionem, vel collationem fraternæ & domesticæ familiaritatis. XIX.

1. Cor. 6.

Audit causas omniũ accurate & piè.

2. Tim. 4.

NOVIMVS quoque eum, à suis charissimis literarum intercessum apud sæculi potestates postulatum, non dedisse dicentem, cuiusdam sapientis seruandam esse sententiam, de quo scriptum esset, quod multa suæ famæ contemplatione amicis non præstitisset. Illud nihilominus suum addens, quoniam plerumque potestas, quæ præstat, premit. Cum vero intercedendum esse rogatus videbat, tam id honeste ac temperate agebat, vt non solum onerosus ac molestus nõ videretur, verumetiam mirabilis existeret. Nam dum exorta necessitate suo more apud quendam Aphricæ vicarium, nomine Macedonium, pro supplice literis interueniret, atque ille paruisset, hoc modo rescriptum transmisit: Miro modo afficior sapientia tua. & in illis, quæ condisti, & in iis, quæ interueniens pro reis mittere non grauaris. Nam & illa tantum habent acumin is, scientiæ & sanctitatis, vt nihil supra sit: & hæc tantum verecundiæ, vt nisi faciam, quod mandas, culpam penes me remanere, non in negocio esse, diiudicem, domine merito venerabilis & vere suscipiende pater. Non enim instas (quod plerique homines istius loci facere unt) vt quodcunque solicitus petitor voluerit: extorqueas: sed quod tibi à iudice tot curis obstricto petibile visum fuerit, admones; & rogas subseruiente verecundia, quæ maxima difficilium inter bonos efficacia est. Proinde statim commendatis effectum desiderij tribui: Nam sperandi illam ante pateceram. XX.

Vt pro aliis intercesserit.

Epist. 15.

SANCTORVM concilia sacerdotum, per diuersos prouincias celebrata, cum potuit, frequentauit, non in eis quæ sua sunt sed quæ eius Christi, quærens, vt vel fides sanctæ Ecclesiæ catholicæ inuiolata maneret, vel nonnulli sacerdotes & clerici, siue per fas, siue per nefas excommunicati, vel absoluerentur, vel abiicerentur. In ordinandis vero sacerdotibus & clericis, consensum maiorem Christianorum, & consuetudinem Ecclesiæ sequendam arbitrabatur. XXI.

Non quæ sua sunt quærebat, sed quæ sũt Iesu Christi.

VESTES eius & calceamenta & lectualia, ex moderato & competenti habitu erant, nec nitida nimium, nec abiecta plurimum: quia his plerunque vel iactare se insolenter homines solent, vel abiicere, ex vtroque non quæ sunt Christi, sed quæ sua sunt, iidem quærentes. At ille beatus, vt dixi, medium tenebat, neque in dexteram, neque in sinistram declinans. Mensa vsus est frugali & parca, quæ quidem inter olera & legumina, etiam carnes aliquando, propter hospites habebat vel quosque infirmiores. Semper autem vinum habebat, quanuis modice & temperanter, quia nouerat & docebat, vt Apostolus dicit, quod omnis creatura Dei bona sit, & nihil abiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei & orationẽ. Et vt idem Augustinus in suis Confessionibus libris posuit, dicens: Non ego immunditiam obsonij timeo, sed immunditiam cupiditatis. Scio enim Nõe omne genus carnis

Eius victus & vestitus.

1. Tim. 4.

Lib. 10. c. 31

quod cibo esset vsui, manducare permissum, Eliam quoq; cibo carnis refectum, Ioannem mirabili abstinentia prædi- *Gen 9.*
tum, animalibus, hoc est, locustis in escam cedentibus, non fuisse pollutum. Scio & Esau lenticulæ concupiscentia *3.Reg.17.*
deceptum, & Dauid propter aquæ desiderium à seipso reprehensum, & Regem nostrum, non de carne, sed de pane *Gen 25.*
tentatum. Ideoq; & populus in eremo, non quia carnes desiderauit, sed quia escæ desiderio contra Deum murmu- *2.Reg 23.*
rauit, meruit improbari. De vino autem sumendo Apostoli extat sententia, ad Timotheum scribẽtis ac dicentis: Noli *1.Tim.5.*
adhuc aquam bibere, sed vino modico vtere propter stomachum & frequentes tuas infirmitates. Cochlearibus tan-
tum argenteis vtens, cætera vasa, quibus mensæ inferebantur cibi, vel testacea, vel lignea, vel marmorea erant: non tã
necessitatis inopia, quam proposito voluntatis hospitalitatem quidem semper exhibuit. Et in ipsa mensa magis le-
ctionem vel disputationem, quam epulationem potationemq; diligebat: & contra pestilentiam humanæ consuetu-
dinis, in ea ita scriptum habebat.

Quisquis amat dictis absentum rodere vitam, Hanc mensam veritam nouerit esse sibi. Leges mensæ ipsius.

Et ideò omnem conuiuam à superfluis & noxiis fabulis & detractionibus sese abstinere debere admonebat. Nam & quosdam suos familiarissimos coëpiscopos illius scripturæ oblitos, & contra eam loquentes, tam aspere aliquando reprehendit commotus, vt diceret, aut delendos esse illos de mẽsa versus, aut se de media refectione ad suum cubiculum surrecturum. Quod ego & alij, qui mensæ interfuimus, experti sumus.

XXIII. Pavpervm verò semper memor erat, eisq; inde erogabat, vnde & sibi suisq; omnibus secum habitantibus ero- Eius in pauperes liberalitas.
gabatur, hoc est, vel ex redditibus possessionum ecclesiæ, vel etiam ex oblationibus fidelium. Et dum fortè, vt assolet, de possessionibus ipsis inuidia clericis fieret, alloquebatur plebem Dei, mãlle se ex collationibus plebis Dei viuere, quam illarum possessionum curam vel gubernationem pati, & paratum se esse illis cedere, vt eo modo omnes Dei *2.Cor.9.*
serui & ministri viuerent, quo in veteri testamento leguntur altari deseruientes, de eodem comparticipari. Sed nunquam id laici suscipere voluërunt.

XXIV. Domvs ecclesiæ curam omnemque substantiam, ad vices valentioribus clericis delegabat & credebat: Nunquam clauem, nunquam annulum in manu habens: sed ab eisdem domũs Præpositis cuncta & accepta, & erogata no tabantur. Quæ anno completo eidem recitabantur, quô sciretur, quantum acceptum, quantumq; dispensatũ fuisset, vel quicquid indispensatum vel dispensandum remansisset: & in multis titulis magis illius præpositi domũs fidem sequens, quàm probatum manifestatumq; cognoscens. Domum verò, vel agrum, seu villam nunquam emere voluit. Donata vel legata Ecclesiæ non respuebat.
Verum si forte ecclesiæ à quoquam sponte tale aliquid vel donaretur, vel titulo legati dimitteretur: nõ respuebat, sed suscipi iubebat. Nam & aliquas eum hæreditates recusasse nouimus, non quia pauperibus inutiles esse possent, sed quoniam iustum & æquum esse videbat, vtâ mortuorum vel filiis vel parentibus vel affinibus magis possiderentur, quibus, ab eis deficientes, dimittere noluerint. Quidam etiam ex honoratis Hipponensium, apud Carthaginem viuens, ecclesiæ Hipponensi possessionem donare voluit, & confectas tabulas, sibi vsufructu retento, vltro eidem sanctæ memoriæ August. misit. Cuius ille oblationem libenter accepit, congratulans, quod æternæ suæ memor esset salutis. Verum post aliquot annos, nobis forte cum eodem cominus constitutis, ecce ille donator literas per filium suum mittens, rogauit vt illæ donationũ tabulæ suo filio redderentur, pauperibus verò erogandos direxit solidos centum. Quo ille sanctus cognito, ingemuit, hominem vel finxisse donationem, vel eum de bono opere pœnituisse, & quantum potuit, Deo suggerente cordi eius, condolente animo ex eadem refragatione dixit, in illius scilicet increpationem & correctionem: Et tabulas, quas ille sponte miserat, nec desideratas, nec exactas, confestim reddidit, pecuniamq; illam respuit: atq; rescriptis eundem, sicut oportuit, & arguit & corripuit, admonens, vt de sua simulatione vel iniquitate, pœnitentiæ humilitate Deo satisfaceret, nè cum tam graui delicto de sæculo exiret. Frequentius quoq; dicebat, securius ac tutius ecclesiam legata à defunctis dimissa debere suscipere, quã hæreditates forte solicitas & damnosas, ipsaq; legata magis offerendã esse, quam exigenda. Commendata verò quæq; ipse non suscipiebat, sed volentes suscipere clericos non prohibebat. In his quoq; quæ ecclesia habebat & possidebat, intentus amore, vel implicitus cupiditate Vide quibus rebus animum occupatit suum.
non erat: sed maioribus magis & spiritalibus suspensus & inhærens rebus, vix aliquando seipsum ad ista temporalia ab æternorum cogitatione relaxabat & deponebat. Quibus citissimè ille dispositis & ordinatis, tanquam à rebus mordacibus & molestis, animi recursum ad interiora mentis & superiora faciebat, quô vel de inuenientis diuinis rebus cogitaret, vel de iam inuentis aliquid dictaret, aut certè ex iam dictatis atq; transcriptis aliquid emendaret. Et id agebat in die laborans, & in nocte lucubrans. Et erat tanquam illa religiosissima Maria, typum gestans supernæ Ecclesiæ, de qua scriptum est, quod sederet ad pedes Domini, atq; intenta verbum eius audiret: De qua soror conquesta, quod ab eadem circa multum ministerium occupata non adiuuaretur, audiuit: Martha Martha, solicita es: Elegit meliorem *Luc.10.*
partem Maria, quæ non auferetur ab ea. Nam fabricarum nouarum nunquam studium habuit, deuitans in eis implicationem sui animi, quem semper liberum habere volebat ab omni molestia temporali. Non tamen illas volentes & ædificantes prohibebat, nisi tantum immoderatos. Intereà dum ecclesiæ pecunia deficeret, hoc ipsum populo Christiano denunciabat, non se habere, quod indigentibus erogaret. Nam & de vasis Dominicis propter captiuos & quã plurimos indigentes, frangi quædam & conflari iubebat, & indigentibus dispensari. Quod non commemorãssem, nisi contra carnalem sensum quorundam fieri peruiderem. Et hoc ipsum etiam venerabilis memoriæ Ambrosius in talibus necessitatibus indubitanter esse faciendum & dixit & scripsit: sed & inde de neglecto à fidelibus gazophylacio, & secretario, vnde altari necessaria inferuntur, aliquandô in ecclesia loquens admonebat: quod etiam beatissimum Ambrosium, se præsente in ecclesia tractauisse, nobis aliquando retulerat.

XXV. Cvm ipso semper clerici, vna etiam domo ac mensa, sumptibusq; cõmunibus alebantur & vestiebantur. Et nè quisquam facili iuratione etiã ad periurium decidisset, & in ecclesia populo prædicabat, & suos instituerat, nè quis iuraret, nec ad modicum quidem. Quod si prolapsus fuisset, vnam de statutis perdebat potionem. Numerus enim erat Pœna iurantis.
suis secum commorantibus & conuiuantibus poculorum præfixus. Indisciplinationes quoq; & transgressiones suorum à regula recta & honesta, & arguebat, & tolerabat, quantum decebat & oportebat: in talibus præcipuè docens, Nota decem numero haustuum.
nè cuiusquã cor declinaretur in verba maligna ad excusandas excusationes in peccatis. Docebat itidem, vt dũ quisq; offeret munus suum ad altare, & illic recordatus fuisset, quod frater suus haberet aliquid aduersus illum, relinquendum esse munus ad altare, atq; eundem fratrem esse reconciliandum: & tunc veniendum, & munus ad altare offerendum. Si verò ipse aduersus fratrem suum aliquid haberet, corripere eum debere in parte: & si eum audisset, lucratus esset suum fratrem: si minus, adhibendum esse vnum aut duos. Quod si & ipsos contemneret, Ecclesiam adhibendam. Si verò & huic non obediret, esset illi vt ethnicus & publicanus. Et illud addens, vt peccanti & veniam petenti, non tantum septies, sed septuagies septies delictum relaxaretur sicut quisque à Domino quotidiè sibi postulat relaxari. *Psal. 140. Matth.5.*

XXVI. Foeminarvm autem intra domum eius nulla vnquã conuersata est, nulla mansit, nec quidem germana soror: Nullam apud se fœminam patitur.
quæ vidua Deo seruiens, multo tẽpore vsq; in diem obitûs sui præposita ancillarũ Dei vixit. Sed neq; patrui sui filiæ, & fratris sui filiæ, quæ pariter Deo seruiebant: Quãuis has personas sanctarũ Episcoporũ concilia posse eum Episcopis

& Presbyteris cõuersari concessissem. Dicebat verò, quia etsi de sorore & neptibus secũ cõmorantibus, nulla nasci possit mala suspicio, tamen quoniã illæ personæ sine aliis necessariis secum ḋ; manentibus fæminis esse non possent, & de his fæminis quod ad eas etiam à foris intratẽt, posse offendiculum aut scandalũ infirmis nasci, & illos, qui cum Episcopo vel quolibet clerico fortè manerent, ex illis omnibus fæminarum personis vna commorantibus aut aduentantibus, tentationibus humanis posse perire, aut certè malis hominum suspicionibus pessimè diffamari: ob hoc ergò dicebat, nunquàm debere fæminas cum seruis Dei etiam castissimis, in vna manere domo, nè, vt dictum est, aliquod scandalum vel offendiculum hoc tali exemplo poneretur infirmioribus. Et si forte ab aliquibus fœminis, vt videretur vel salutaretur, rogabatur, nunquam sine clericis testibus ad eum intrabant, vel solus cum solis vnquam est locutus, nec si secretorum aliquid interesset.

Nunquam sine clericis testibus locut* est mulieribus.

Iacob. 1. Officium erga destitutos & ægros.

In visitationibus verò modum tenebat ab Apostolo definitum, vt non nisi pupillos & viduas in tribulationibus constitutas visitaret. Et si fortè ab ægrotantibus ob hoc peteretur, vt pro eis in præsenti Deũ rogaret, eisq; manus imponeret, sine mora pergebat. Fœminarum autem monasteria non nisi vrgentibus necessitatibus visitabat. Seruandum quoq; in vita & moribus hominis Dei referebat, quod in institutis sanctæ memoriæ Ambrosij compererat: vt vxorem cuiquam nunquam posceret, neq; militare volentem ad hoc commendaret, neq; in sua patria petitus iret ad conuiuium: De singulis rebus præstans causas, scilicet, nè, dum inter se coniugati, iurgarent, ei maledicerent, per quẽ coniuncti essent. Sed planè ad hoc sibi iam consentientibus petitũ interesse debere sacerdotem, vt vel eorum iã pacta & placita firmarentur, vel benedicerentur. Et nè militiæ commendatus ac malè agens, suam culpam suffragatori tribueret. Et nè per frequentiam conuiuiorum, temperantiæ amitteretur modus. Indicauerat quoq; nobis, se prædicti B. viri Ambrosij in vltimo vitæ constituti audisse sapientissimum & piissimũ responsum, & multum laudabat ac prædicabat. Nam cum ille, inquit, venerabilis vltima iaceret ægritudine, & à fidelibus honoratis, lecto eius adstantibus, & videntibus eum de sæculo migraturum ad Deum, & ob hoc mærentibus, tanti sc. ac talis antistitis morte ecclesiam posse priuari verbi sacramenti Dei dispensatione & cum lacrymis rogaretur, vt sibi à Domino vitæ posceret commeatum, eum illis dixisse: nõ sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo, quia bonum dominum habemus. Et hæc noster Augustinus senex elimata ac librata admirabatur & laudabat verba. Ideo enim eum dixisse intelligendum est. Nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus, nè crederetur præfidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse. Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: Hoc enim dixerat ad illud, quod homines de homine nõsse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino se dicebat magis, quam de meritis suis, confidere, cui etiã in oratione quotidiana dicebat: Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Cuiusdam quoq; coëpiscopi & familiarissimi sui amici, in extremis vitæ de talibus frequentissimum referebat dictum ad quem quum visitandum iam morti propinquantem venisset, & ille manuum gestu se de sæculo exiturum significaret, atq; à se illi esset responsum, adhuc eum Ecclesiæ necessarium viuere posse, illum, nè putaretur huius vitæ teneri cupiditate, respondisse ei: Si nunquam, bene: Si aliquando, quare non modo? Et talem sententiam mirabatur & laudabat hominem protulisse, Deum quidem timentem, veruntamen in villa natum & nutritum, sed non multa lectionis eruditum scientia. Illud etiam cuiusdam ægrotantis dictum afferebat Episcopi, de quo sanctus in epistola sua, quã de mortalitate scripsit, martyr Cyprianus ità retulit, dicens: Cum quidam de collegis & consacerdotibus nostris infirmitate defessus, & de appropinquante morte solicitus, commeatum sibi precaretur, adstitit deprecanti, & iam penè morienti iuuenis, honore & maiestate venerabilis, statura celsus, & clarus adspectu, & quem adstantem sibi vix posset humanus adspectus oculis carnalibus intueri, nisi quod talem videre iam poterat de sæculo recessurus. Atq; ille non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit: Pati timetis, exire non vultis: quid faciam vobis?

Memorabilis sententia S. Ambrosij

Matth. 6.

Serm. de Mortalitate.

XXVII.

Ante proximum verò diem infirmitatis obitûs sui, à se dictatos & editos recensuit libros, siue eos, quos primo tempore conuersionis suæ adhuc laicus, siue quos presbyter, siue quos Episcopus dictauerat: & quæcunq; in his recognouit aliter, quã sese haberet Ecclesiastica regula, à se fuisse dictata, & scripta, cum adhuc Ecclesiasticum vsum minus sciret, minusq; intelligeret, à semetipso & reprehensa & correcta sunt. Vnde etiam duo conscripsit volumina, quorũ est titulus. De retractatione vel recensione librorũ. Præreptos etiam sibi quosdam libros ante diligentiorem emẽdationẽ à nonnullis fratribus conquerebatur, licet eos postmodũ emendâsset. Imperfecta etiam quædam librorum suorum, præuentus morte, reliquit. Quiq; prodesse omnibus volens, & volentibus multa librorum legere, & non valentibus, ex vtroq; diuino testamento veteri & nouo, præmissa præfatione, præcepta diuina seu veritatis, ad vitæ regulã pertinentia, excerpsit, atq; ex his vnum codicẽ fecit, vt qui vellet, legeret: atq; in eo, vel quàm obediẽs Deo, inobediens ve esset, agnosceret: & hoc opus voluit Speculũ appellare. Verum breui consequenti tempore diuina volũtate & potestate prouenit, vt manus ingens, diuersis telis armata & bellis exercitata: immanium hostium Vandalorum & Alanorum, commixtam secum habentes Gotthorum gentem, aliarumq; diuersarum gentiũ personas, ex Hispaniæ partibus transmarinis nauibus Aphricæ influxisset & irruisset, vniuersaq; per loca Mauritaniarum, etiam ad alias nostras transiens prouincias & regiones, omni sæuiens crudelitate & atrocitate, cuncta quæ potuit expoliatione, cædibus, diuersisq; tormentis, incendiis, aliisq; innumerabilibus infandis malis depopulata est, nulli parcens ætati, necipsis Dei sacerdotibus vel ministris, nec ipsis ecclesiarum ornamentis, seu instrumentis, vel ædificiis. Et hanc ferocissimam hostium grassationem & vastationem ille homo Dei, & factam fuisse & fieri, non vt cæteri homines, sentiebat & cogitabat: sed altius & profundius eam considerans, & in hac animarũ præcipue vel pericula, vel mortes præuidens, solito amplius [quoniam vt scriptũ est, Qui apponit scientiam, apponit dolorẽ, &, Cor intelligens, quasi tinea est ossibus] fuerunt ei lacrymæ panes die ac nocte, amarissimamq; & lugubrem præ cæteris suæ senectutis iam pene extremã ducebat ac tolerabat vitam. Videbat enim ille homo Dei ciuitates excidio perditas pariter cum ædificiis, villarumq; habitatores alios hostili nece extinctos, alios effugatos atq; dispersos, Ecclesias sacerdotibus ac ministris destitutas, virginesq; sacras & quasq; continentes vbiq; dissipatos: & in his alios defecisse tormentis, alios gladio interemptos esse: alios in captiuitate, perdita animi & corporis integritate ac fidei, malo more ac duro hostibus deseruire: hymnos Dei & laudes ab ecclesiis deperisse, ædificia ecclesiarum quam plurimis locis ignibus concremata: solennia quoque, quæ Deo debentur, de propriis locis defecisse: sacrificia ac sacramenta diuina vel non quæri, vel quærenti quis tradat, non facile reperiri: in ipsas montium syluas & cauernas petrarum & speluncas confugientes, vel ad quascunque munitiones: alios fuisse expugnatos & interfectos, alios ita necessariis sustentaculis *euolutos atque priuatos, vt fame contabescerent: ipsosque ecclesiarum præpositos & clericos, qui forte Dei beneficio vel eos non incurrerant, vel incurrentes euaserant, rebus omnibus expoliatos atque nudatos, egentissimos mendicare, necis omnibus ad omnia, quibus fulciendi essent, subueniri posse. Vix tres superstites ex innumerabilibus ecclesiis, hoc est, Carthaginensem, Hipponnensem & Cirtensem, quæ Dei beneficio excisæ non sunt, & earum permanent ciuitates, & diuino & humano fultæ præsidio, licet post eius obitum vrbs Hipponensis incolis destituta, ab hostibus fuerit concremata. Et se inter hæc mala ille homo Dei cuiusdam sapientis sententia consolabatur, dicentis: Non erit magnus, magnum putans, quod cadunt ligna & lapides, & moriuntur mortales. Hæc ergò omnia ille, vt erat ale sapiens, quotidie vbertim plangebat. Accreuitq; mæroribus & lamentationibus eius, vt etiam adhuc eo in statu consi-

XXIIX.

Scribit libros Retractationum. circa ann. 426.

Speculum. Tom. 3.

Barbarorũ irruptiones Ann. 428.

Idem faciũt hodieque hæretici.

Eccl 1.

Psalm. 41.

Confer hæc cum nostris temporibus

*intercepto.

Posteà etiã has ecclesias Barbari Afriam occuparunt.

consistente, ad eandem Hipponensium regionum ciuitatem ab ijsdem hostibus veniretur obsidendam. Quoniam in eius tunc defensione erat constitutus Comes quidam Bonifacius, cũ Gotthorum quondam fœderatus exercitu, quã vrbem fermè quatuordecim mensibus conclusam obsederunt. Nam & Iustus illi matrimum interclusione abstuleruntur. Quo etiam nos ipsi de vicino cum aliis nostris coëpiscopis confugeramus, in eademq; omni eius obsidionis tempore fuimus. Vnde nobiscum sæpissimè colloquebamur, & Dei tremenda iudicia præ oculis nostris posita considerabamus, dicentes: Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Pariterq; dolentes, gementes & flentes, orabamus miserationum patrem & Deum omnis consolationis, vt de eadem nos tribulatione subleuare dignaretur. Hipponensis ciuitas obsidetur Anno 410. *Psalm. 118.*

XXIX. Et fortè prouenit, vt vna cum eodem ad mensam constitutis, & inde confabulantibus, nobis diceret. Noueritis me hoc tempore nostræ calamitatis Deum rogare, vt aut hanc ciuitatem ab hostibus circundatam liberare dignetur, aut si aliud ei videtur, suos seruos ad perferendã suam voluntatem fortes faciat, aut certè vt me de hoc sæculo ad se accipiat. Quæ ille dicens, nosq; instruens, deinceps cum eodem & nos cũ nostris omnibus & ipsi, qui in eadem fuerant ciuitate, à summo Deo similiter petebamus. Et eccè tertio illius obsidionis mense decubuit lecto, febribus fatigatus, & illa vltima exercebatur ægritudine. Nec suum sanè Dominus famulum fructu suæ precis fraudauit. Nam & sibiipsi, & eidem ciuitati, quod & lachrymosis deposcit precibus, in tempore impetrauit. Noui quoque eundem & presbyterum & Episcopum pro quibusdam energumenis petentibus, vt oraret, rogatum: eumq; in oratione lachrymas fundentem, Deum rogasse, & dæmones ab hominibus recessisse. Itemq; scio ad eum ægrotantem & lecto iacentem, quendam cum suo ægroto venisse, & rogauisse, vt eidem manum imponeret, vt sanus esse posset: eumq; respondisse, si aliquid in his posset, sibi hoc vtiq; primitus præstitisset: illumq; dixisse, visitatum se fuisse, sibiq; per somnium dictum esse. Vade ad Augustinum Episcopum, vt eidem manum imponat, & saluus erit. Quod dum comperisset, facere non distulit: illumq; infirmum continuo Dominus sanum ab eodem discedere fecit. Preces eius quanti fiebant apud Deum ponderis. Aliquot S. Augustini miracula.

XXX. Interea reticendum minimè est, cum memorati impenderent hostes, à sancto viro nostro coëpiscopo Thabennensis ecclesiæ Honorato, literis fuisse consultum, vtrum nam illis aduentantibus, ex ecclesiis Episcopis vel clericis recedendum esset, nec nè. Eiq; rescriptis insinuâsse, quid magis ab illis euersoribus esset metuendum. Quam eius epistolam huic scripturæ inserere voluï. Est enim sacerdotũ Dei & ministrorũ moribus valde vtilis & necessaria. Isto modo rescriptum est ad eundem ab eodem: Sancto fratri & coëpiscopo Honorato, Augustinus in Domino salutem. Charitati tuæ misso exemplo epistolæ, quam fratri Quoduultdeo nostro coëpiscopo scripsi, putabam me hoc onere caruisse, quod mihi imposuisti, quærendo consilium, quid in his periculis, quæ tempora nostra inuenerunt, facere debeatis. Quamuis enim epistolam, &c. Honoratus Tabennensis Episcopus. *Epist. 150.*

XXXI. Sane ille sanctus in vita sua prolixa, pro vtilitate ac felicitate sanctæ Ecclesiæ Catholicæ diuinitus condonata, vixit annis septuagintasex: in clericatu autẽ vel Episcopatu annis fermè 40. Dicere nobis inter familiaria colloquia consueuerat, post perceptum baptismum etiam laudatos Christianos & sacerdotes, absq; digna & competenti pœnitentia exire de corpore non debere. Quod ipse fecit vltima, qua defunctus est, ægritudine. Nam sibi iusserat Psalmos Dauidicos, qui sunt paucissimi, de pœnitentia scribi, ipsosq, quaterniones iacens in lecto contra parietem positos diebus suæ infirmitatis intuebatur, & legebat & iugiter ac vbertim flebat. Et nè intentio eius à quoquã impediretur, ante dies fermè decem, quàm exiret de corpore, à nobis postulauit præsentibus, nè quis ad eum ingrederetur, nisi iis tantùm horis, quibus medici ad inspiciendum intrabant, vel cum ei inferretur refectio. Et ita obseruatum ac factum est, qui omni illo tempore orationi vacabat. Verbũ Dei vsq; ad ipsam suã extremam ægritudinẽ, imptætermisse, alacriter & fortiter, sana mente sanoq; cõsilio in ecclesia prædicauit. Membris omnibus sui corporis incolumis, integro adspectu atq; auditu, nobis adstantibus & videntibus, ac cum eo pariter orantibus, obdormiuit cum patribus suis, enutritus in bona senectute: & nobis coram positis, pro eius commendanda corporis depositione, sacrificium Deo oblatum est, & sepultus est. Testamentum nullum, fecit, quia vnde faceret, pauper Christi non habuit. Ecclesiæ Bibliothecam omnesq; codices diligenter posteris custodiendos semper iubebat. Si quid verò ecclesia vel in sumptibus, vel in ornamentis habuit, fideli presbytero, qui sub eodem domus ecclesiæ curam gerebat, dimisit. Nec suos consanguineos vel in proposito, vel extra constitutos, in sua vita & morte vulgi more tractauit. Quibus dum adhuc superesset, id, si opus fuit, quod & cæteris erogauit, non vt diuitias haberent, sed vt aut non, aut minus egerent. Clerum sufficientissimum & monasteria virorum ac fœminarum continentium cum suis præpositis plena ecclesiæ dimisit, vna cum bibliothecis, libros & tractatus vel suos, vel aliorum sanctorum habentibus, in quibus dono Dei qualis quantusq; in Ecclesia fuerit, noscitur, & in his semper viuere à fidelibus inuenitur: Iuxta quod etiam sæcularium quidam poëtarũ, suis iubens, quo sibi tumulum mortuo in agere publico collocarent, pro epigrammate finxit, dicens: Nota de Psalmis, quos pœnitentiales vocant. Migrat ad Dominum Anno 110. Sacrificium offertur pro eo defuncto. Nota de monasteriis

Viuere post obitum vatem vis nosse viator? Quod legis, eccè loquor: vox tua, nempe mea est.

Et in suis quidem scriptis ille Deo acceptus & charus sacerdos, quantum lucente veritate videre conceditur, rectæ ac sanæ fidei, spei & charitatis catholicæ Ecclesiæ vixisse manifestatur. Quod agnoscunt, qui eundem de diuinis scribentem legentes proficiunt. Sed ego arbitror plus ex eo proficere potuisse, qui eum & loquentem in ecclesia præsentem audire & videre potuerunt, & eius præsertim inter homines conuersationem non ignorauerunt. Erat enim non solum eruditus scriba in regno cœlorum, de thesauro suo proferens noua & vetera, & vnus negociatorum, qui inuentam preciosam margaritam, quæ habebat, venditis, comparauit: verumetiam ex iis extitit vnus, ad quos scriptum est: Sic loquimini, & sic facite: & de quibus Saluator dicit: Qui fecerit, & docuerit sic homines, hic magnus vocabitur in regno cœlorum. Peto autem impendio vestram charitatem, qui hæc scripta legitis, vt mecum omnipotenti Deo gratias agatis, Dominumq; benedicatis, qui tribuit mihi intellectum, vt hæc in notitiam & præsentium & absentiũ præsentis temporis & futuri hominũ, & vellem deferre, & valuissem: & mecũ ac pro me oretis, vt illius quondam viri, cũ quo annis fermè quadraginta Dei dono absq; amara vlla dissensione familiariter ac dulciter vixi, & in hoc sæculo æmulator & imitator existã, & in futuro omnipotentis Dei promissis cum eodẽ perfruar, Amẽ. *Matth. 13. Iacob. 3. Matth. 15*

DE TRANSLATIONE RELIQVIARVM S. AVGVSTINI EPISCOPI EPISTOLA PETRI ARCHIEPISCOPI MEDIOLANENSIS, QVI ET Oldradus dicitur ad Carolum Magnum Imp.

I. Domino Regum piissimo Carolo Magno Petrus Oldradus indignus Mediolanensium Archiepiscopus perennem in Christo coronam.

Opvs, quod celsitudo vestra, dum in vrbe Mediolani moraretur, mihi imponere dignata fuit, vt aliquid de translatione corporis beati Augustini Episcopi de Sardinia Papiam inquirerem, & fideli sermone celsitudini vestræ transcriberem: quantum humana fragilitas laborare potuit, elaboraui, & quod ex litteris & libris Regum Longobardorum, & etiam ex traditione multorũ legi & audiui, Deo adiuuante, breuiter scribam. Beatus Augustinus doctor Ecclesiarum Christi, post multa miraculorum signa, quibus in hoc mundo effulsit: post multam insudationem laborum, qua obstinationem hæreticorum rectum iter viẽ deprauantium oppugnauerat, Deo animam reddẽs, honorificè à fidelibus sepultus est in ciuitate Hipponensi, in Episcopatu suo, in Ecclesia sancti Stephani, currente anno Incarnationis Christi quadringentesimo trigesimo: ibiq; honorificè sepultus per

manum